

Rozširujúce sa možnosti štúdia v zahraničí a na medzinárodnú vedeckú spoluprácu ale aj predpoklady a možnosti na celoživotné vzdelávanie sú oblasti na ktoré sa štátnej tajomníčky na Ministerstve školstva, vedy výskumu a športu SR Olgy NACHTMANNOVEJ opýtal publicista Jozef Šucha.

Slovenská veda má potenciál na excelentné výsledky

Aké možnosti štúdia v zahraničí majú naši študenti a vedci okrem programov EÚ?

Programy EÚ, či už ide o program Erasmus+, rámcový program EÚ pre výskum a inovácie Horizont 2020, resp. ďalšie programy nie sú jediné, ktoré umožňujú študijný či výskumný pobyt v zahraničí. Možností, prostredníctvom ktorých si môžu slovenskí vysokoškolskí študenti, učitelia a výskumní pracovníci financovať svoj zahraničný pobyt a na ktoré sa prispieva z verejných zdrojov, je viac. Mnohé z takýchto programov administruje na základe zmlúv s MŠVVaŠ SR nezisková organizácia Slovenská akademická informačná agentúra, ktorá v tejto oblasti pôsobí už viac ako 25 rokov.

Najstarším z takýchto programov je program „Akademické mobility“, teda možnosť uchádzať sa o štipendiá na rôzne typy pobytov, momentálne do 26 krajín, s ktorými má Slovensko podpísanú bilaterálnu zmluvu o spolupráci alebo vlády ktorých Slovensko zaslali ponuky na štipendiá. To, koľko uchádzačov môže získať štipendium a o aký typ pobytu ide, závisí od dohodnutej, resp. ponúkanej kvóty pre tú ktorú krajinu. Ponuka pobytov je pestrá, od jedno až dvojsemestrálnych študijných pobytov, cez jazykové pobyty, letné kurzy, kurzy pre diplomantov, až po výskumné pobyty pre doktorandov a vedeckých pracovníkov. Výnimočne môže ísť aj o ponuky na celé štúdium. Aktuálne bolo najviac štipendistov vybraných do Ruskej federácie (kde je aj najväčší počet ponúkaných miest), Nemecka, Maďarska, Česka, Číny a Francúzska. V roku 2016 bolo výberovými komisiami odporučených na získanie štipendia 249 uchádzačov.

Samostatnú bilaterálnu ponuku tvorí program „Akcia Rakúsko – Slovensko, spolupráca vo vede a vzdelávaní“, ktorého cieľom je zintenzívniť spoluprácu v oblasti vzdelávania a vedy medzi Rakúskom a Slovenskom. Program financuje MŠVVaŠ SR a Spolkové ministerstvo pre vedu a výskum Rakúskej republiky na základe dohody, ktorá bola podpísaná v roku 1992. V rámci tohto programu môžu získať štipendiá diplomanti, doktorandi, postdoktorandi, program umožňuje získať štipendiá aj na letné jazykové kurzy nemčiny v Rakúsku, ako aj štipendiá na krátkodobé pobyty. V roku 2016 bolo schválených 80 štipendií pre slovenských uchádzačov.

Okrem štipendií udeľovaných na základe bilaterálnych zmlúv alebo ponúk zahraničných vlád existuje aj multilaterálny program **Stredoeurópsky výmenný program pre univerzitné štúdiá**, známy ako CEEPUS, do ktorého je zapojených 15 krajín strednej a ju-

Európska komisia predstavila v rámci 30. výročia vzdelávacieho programu Erasmus novú iniciatívu, ktorá má podporiť vzdelávanie a mobilitu mladých Európanov. Ako sa táto iniciatíva dotkne študentov na slovenských stredných a vysokých školách?

Ide o iniciatívu „Move2Learn, Learn2Move“, ktorá je novou jednorazovou iniciatívou v rámci programu Erasmus+. Iniciatíva je zameraná na prehĺbenie podpory vzdelávania a mobility mladých ľudí a tým objavovanie rôznych krajín a kultúr v Európe. Jej cieľom je umožniť aspoň 5 000 mladým ľuďom udržateľným spôsobom cestovať do inej krajiny EÚ individuálne alebo spolu s triedou.

Realizuje sa prostredníctvom platformy eTwinning, ktorá umožňuje učiteľom a žiakom v rámci Európy pracovať na spoločných projektoch. Európska komisia uvádza, že na iniciatívach „Move2Learn, Learn2Move“ sa môžu zúčastniť školské triedy, konkrétne žiaci vo veku 16 – 19 rokov zapojení do vzdelávacích projektov eTwinning, ktorých projekt eTwinning získal alebo získa v tomto školskom roku národný certifikát kvality.

Zapojením sa do iniciatívy sa triedy môžu zúčastniť súťaže o cestovné lístky, ktorými budú odmenené najlepšie projekty eTwinning v každej zúčastnenej krajine. Dôležitým kritériom pri výbere najlepších projektov budú projekty tematicky zamerané na inklúziu, prioritou sú návštevy projektových partnerov. Slovensku bolo takto pridelených 60 cestovných lístkov.

hovýchodnej Európy. Program financujú národné ministerstvá pre vysoké školstvo. Prvé mobility v rámci programu sa uskutočnili už v akademickom roku 1994/1995. O štipendijné pobyty v rámci programu CEEPUS sa môžu uchádzať študenti, doktorandi a učitelia všetkých verejných, štátnych a súkromných vysokých škôl na Slovensku, pričom platia rôzne pravidlá podľa toho, či sa pobyt realizuje ako súčasť schválenej siete alebo mimo existujúcej siete. Program poskytuje štipendiá na rôzne študijné a výskumné pobyty, konkrétne semestrálne pobyty pre študentov a doktorandov, krátkodobé pobyty pre študentov a doktorandov spojené s vypracovaním bakalárskej, diplomovej alebo dizertačnej práce a prednáškové a výskumné pobyty pre vysokoškolských učiteľov. V akademickom roku 2015/2016 slovenské vysoké školy v rámci programu vyslali 647 študentov, doktorandov a učiteľov a prijali spolu 571 zahraničných štipendistov.

Osobitné postavenie má **Národný štipendijný program Slovenskej republiky** ktorý bol vytvorený v roku 2005 uznesením vlády SR. Tento program financovaný MŠVVaŠ SR poskytuje možnosť získať štipendium na študijný alebo výskumný pobyt v ktorejkoľvek krajine sveta. Štipendiá sú určené pre študentov, doktorandov a postdoktorandov slovenských vysokých škôl a výskumných organizácií na pokrytie životných nákladov na študijný a/alebo výskumný/umelecký pobyt na vybranej zahraničnej vysokej škole, resp. výskumnom pracovisku. Od roku 2006, keď sa uskutočnili prvé výbery uchádzačov, bolo slovenským uchádzačom udelených 1 469 štipendií a cestovných grantov. Národný štipendijný program, tak ako aj všetky programy uvedené vyššie, je určený aj na podporu mobility záujemcov o pobyt na Slovensku zo zahraničia, v tomto prípade ide teda o pobyt zahraničných študentov, doktorandov, vysokoškolských učiteľov, výskumných a umeleckých pracovníkov na slovenských vysokých školách a výskumných organizáciách. Doteraz boli udelené štipendiá 1 620 zahraničným uchádzačom.

Všetky vyššie uvedené štipendiá sa udeľujú na základe súťaže medzi uchádzačmi zo Slovenska (resp. zo zahraničia) a uchádzač sa spravídla sám rozhoduje, na ktorej škole chce svoj pobyt stráviť. Aj preto potrebuje ako podklad pre výber akceptačný/pozývaci list zo strany zahraničnej vysokej školy alebo výskumnej organizácie. Treba podotknúť, že každý program má odlišné podmienky, ktoré musí záujemca splniť, preto odporúčame navštíviť stránku SAIA, ktorá pre ministerstvo zabezpečuje výbery v spolupráci s nezávislými výberovými komisiami v rámci jednotlivých programov. Zároveň poskytuje pre všetkých záujemcov aj bezplatné poradenstvo o možnostiach získania štipendií a štúdií v zahraničí.

Slovenská veda dosahuje v niektorých oblastiach špičkové úspechy v medzinárodnom meradle, ale v niektorých porovnávacích štúdiách (napr. český inštitút pre demokraciu, a ekonomickú analýzu, IDEA 2016), autori konštatujú, že v mnohých oblastiach patríme k slabšiemu priemeru. Ako hodnotí ministerstvo stav slovenskej

vedy? V čom, okrem financií, sú najväčšie problémy?

Z pohľadu MŠVVaŠ SR má oblasť vedy a techniky na Slovensku vo všeobecnosti silný potenciál dosahovať excelentné výsledky a výstupy na európskej a svetovej úrovni. Významnou bariérou pri ich dosahovaní je celkové podfinancovanie výskumu a vývoja. Tým je limitovaná možnosť poskytovania adekvátnej podpory realizácie výskumných aktivít v rámci existujúcich schém na podporu výskumu a vývoja z verejných zdrojov.

Zároveň dochádza k značnej diverzifikácii riešených tém projektov výskumu a vývoja v rámci jednotlivých agentúr ako napr. VEGA, KEGA, APVV (všeobecné výzvy), a tým k ďalšej atomizácii finančných prostriedkov. Alokácia finančných prostriedkov na podporu výskumu a vývoja z verejných zdrojov sa teda musí sústrediť na užší okruh prioritných tém, identifikovaných v rámci schválenej stratégie RIS3 SK a Programového vyhlásenia vlády SR na roky 2016 – 2020, v podobe väčších a kvalitatívne významnejších projektov výskumu a vývoja s dôrazom na možnosť aplikácie výsledkov a výstupov riešenia do hospodárskej a spoločenskej praxe v podmienkach SR.

Okrem toho je potrebné zabezpečiť vyšší podiel financovania výskumu a vývoja zo súkromných zdrojov, a to takým spôsobom, aby do roku 2020 tieto zdroje boli vo vzťahu k zdrojom zo štátneho rozpočtu v pomere 2:1. Je preto potrebné ďalej rozvíjať schémy podporujúce súkromné investície do oblasti výskumu a vývoja.

Na dosahovanie cieľov stratégie RIS3 SK a plnenie Programového vyhlásenia vlády SR je potrebné dôsledne uplatňovať princípy riadenia výskumu a vývoja, ktoré sú zapracované v zákone č. 172/2005 Z. z. o organizácii štátnej podpory výskumu a vývoja, vychádzajú z zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácií ústrednej štátnej správy. Tieto aspekty, ako aj aspekty vzťahujúce sa na financovanie, sú riešené v rámci pripravovaného Akčného plánu RIS3 SK na roky 2017 – 2019.

MŠVVaŠ SR má taktiež dlhšie pripravený zámer realizácie informačného systému hodnotenia kvality žiadostí o podporu výskumu a vývoja z verejných zdrojov, hodnotenia projektov výskumu a vývoja vrátane ich výstupov a taktiež zisťovania duplicit v podávaných žiadostiach. Jeho cieľom má byť zefektívnenie podpory výskumu a vývoja a využívania prostriedkov zo štátneho rozpočtu, avšak doposiaľ neboli vytvorené vhodné podmienky pre jeho implementáciu.

Okrem toho MŠVVaŠ SR ako ústredný orgán štátnej správy pre oblasť vedy a techniky úzko spolupracuje na riadení implementácie stratégie RIS3 SK, na naplňaní Programového vyhlásenia vlády SR na roky 2016 – 2020 a na riešení jednotlivých otázok v oblasti vedy a techniky v SR s Radou vlády SR pre vedu, techniku a inovácie a s ďalšími ústrednými orgánmi štátnej správy.

Celoživotné vzdelávanie by malo byť v súčasnosti už samozrejmosťou. Aké sú skúsenosti s univerzitami tretieho veku? Je medzi seniormi dostatočný záujem o vzdelávanie? O aké odbory a témy je najväčší záujem?

Celoživotné vzdelávanie nie je až takou samozrejmosťou ako by sme predpokladali. Nie všetci vnímajú potrebu ďalej sa vzdelávať ako nevyhnutnosť aktívneho pôsobenia na trhu práce. So zámerom zvýšiť záujem vzdelávať sa aj po päťdesiatke aktívne pôsobia Univerzity tretieho veku.

Naše ministerstvo intenzívne spolupracuje s Asociáciou univerzít tretieho veku na Slovensku, ktorá združuje 17 univerzít tretieho veku pôsobiacich na svojich materských univerzitách a vysokých školách. Ich nosné vzdelávacie aktivity sú dlhodobé – od jedného do troch rokov. Vďaka štúdiu sa posilňuje komunita aktívnych a informovaných seniorov, pričom mnohí z nich sú ochotní i ďalej šíriť získané poznatky a nepriamo edukovať svoje okolie. Vzdelávanie sa týka najmä praktických tém z rôznych oblastí informačno-komunikačných technológií, umenia, psychológie, histórie či jazykov.

Viditeľnosť výsledkov celého procesu nie je okamžitá, a to je jeden z dôvodov, prečo záujem zo strany starších učiacich sa nie je až taký, aký by mohol byť. Inak povedané, máme stále veľa seniorov, ktorí by sa mohli zapojiť do vzdelávania na Univerzitách tretieho veku. Jednou z prekážok zo strany seniorov je nutnosť platiť si za toto vzdelávanie. I keď nejde o vysoké čiastky (od 40 € do 80 € /akademický rok), práve u tých kritických skupín, ktoré by vzdelávanie potrebovali, to môže byť problém. Preto sa snažíme podporovať a hľadať finančné prostriedky aj na strane ministerstva a podporovať témy, ktoré možno nie sú až tak vyhľadávané samotnými seniormi, ale sú mimoriadne dôležité pre ich kvalitný a bezpečný život. Takou témou je napríklad finančná gramotnosť, kde sa snažíme práve prostredníctvom asociácie zvýšiť povedomie o tejto dôležitej problematike.

Ďalšou zaujímavou oblasťou spolupráce s asociáciou je aj implementácia národnej sústavy kvalifikácií. Vzhľadom na pôsobenie Univerzít tretieho veku na vysokoškolských inštitúciách, previazanosť a nadväznosť jednotlivých oblastí vzdelávania sa usilujem identifikovať úroveň aplikácie NSK aj do vzdelávania na týchto univerzitách.

Na viacerých pracovných výjazdoch ste diskutovali s pedagógmi i študentmi o pripravovaných zmenách v školstve. Čo ich najviac zaujímal? Odzneli na besedách aj návrhy na doplnenie zámerov reformy?

Otázok a návrhov zo strany pedagógov a študentov je skutočne veľa, mám ich zoskupené podľa jednotlivých cieľov reformy. Konkrétne otázky a návrhy záviseli od toho, aký typ školy som navštívila. Viaceré otázky odzneli na všetkých stretnutiach – išlo najmä o možnosť „domáceho“ vzdelávania či nemožnosť opakovania ročníka na prvom školskom stupni. Tieto ciele sa stretli s kritickým hodnotením zo strany pedagógov. Naopak, vysoko hodnotia cieľ rozvoja kritického myslenia u detí, samozrejme s prihliadnutím na nutnosť osvojenia si základnej sumy poznatkov z jednotlivých predmetov. Návrhy ohľadom pripravovaných zmien sú širokospektrálne; stále dostávam konkrétne podnety, ktoré sumarizujem.